

Instytut Pamięci Narodowej - Białystok

<https://bialystok.ipn.gov.pl/pl1/sledztwa/sledztwa/oddzialowa-komisja-w-bialymsto/31513,Sledztwa-w-toku.html>
02.03.2024, 08:34

Śledztwa w toku

Zbrodnie komunistyczne

1. Śledztwo w sprawie przesiedleń ludności cywilnej okupowanego regionu białostockiego na tereny Związku Radzieckiego w okresie od 1939 do 1941 r. (S 32/00/Zk).

Postępowanie w sprawie wywózek mieszkańców białostocczyzny w głąb Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich prowadziła od 1990 r. była Okręgowa Komisja Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku. Do chwili obecnej przesłuchano w sumie ponad 3000 świadków - osób, które w latach 1939 - 1941 były wywiezione na tereny b. ZSRR. Świadkowie opisywali trudy trwających kilka tygodni podróży na wschód. Ciężkie warunki życia w miejscach zakwaterowania. Głód i choroby panujące wśród wywiezionych. W dalszym ciągu gromadzone są materiały dokumentujące przedmiot śledztwa. Prowadzi się działania zmierzające do ustalenia osób odpowiedzialnych za wywózki z Białostocczyzny. Zebrano materiały wskazujące osoby, które w latach 1939 - 1941 pełniły funkcje we władzach radzieckich w regionie białostockim. Ponadto w oparciu o zgromadzone materiały dokonywany jest szczegółowy wykaz deportowanych osób. W dniu 20 grudnia 2011 r. skierowano do Republiki Kazachstanu wnioski o udzielenie pomocy prawnej w sprawie karnej o nadesłanie do akt śledztwa materiałów archiwalnych zawierających wykazy z liczbami i nazwiskami przesiedlonych Polaków i ich rozmieszczeniem na terenie Kazachskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, materiałów zawierających informacje dotyczące zabezpieczenia Polakom miejsc zakwaterowania, pracy, wyżywienia, opieki zdrowotnej, wyniki przedsięwzięć podejmowanych przez władze radzieckie w celu nakłonienia Polaków do przyjęcia obywatelstwa radzieckiego, materiałów zawierających informacje o organizacji transportów z Polakami do kraju po zakończeniu II wojny światowej. W dniu 29 stycznia 2012 r. Prokuratura Generalna Rzeczypospolitej Polskiej przesłała ten wniosek do Ambasady Rzeczypospolitej w Kazachstanie w celu przekazania go władzom tego kraju do wykonania. W odpowiedzi uzyskano wykazy materiałów pozostających w związku z przedmiotem śledztwa, a przechowywanych w kazachskich archiwach centralnych oraz poszczególnych archiwach lokalnych. Zwrócono się w październiku 2013 roku w drodze pomocy prawnej do Prokuratury Republiki Kazachstanu, występując o ponad 200 dokumentów o istotnym znaczeniu w prowadzonym śledztwie. W czerwcu 2014 roku Prokuratura Republiki Kazachstanu zrealizowała wniosek o pomoc prawną przesyłając do śledztwa S 32/00/Zk żądane dokumenty. Pochodzą z kilkunastu kazachskich archiwów. Pokazują, w jakich ekstremalnych warunkach żyli Polacy deportowani na Wschód i jakim represjom byli poddawani.

Do tej pory zakończono pierwszy etap tłumaczenia. Wśród pozyskanych dokumentów znajduje się materiał „O zakazie tworzenia polskich szkół, teatrów, ośrodków kultury”. Inny dokument zawiera prośbę ambasady polskiej skierowaną do władz sowieckich o wydanie paczek żywnościowych dla Polaków. Wśród dokumentów są m.in. spisy polskich dzieci z konkretnych sowieckich domów dziecka rozmieszczonych na terenie ZSRR. Nadesłane materiały pozwolą na opracowanie listy osób deportowanych. Kopie uzyskanych materiałów archiwalnych zostaną przekazane do Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów IPN w Warszawie, w celu ich opracowania i wykorzystania przez Centrum Udzielania Informacji o Ofiarach II Wojny Światowej. Pozwoli to na przeprowadzanie kwerend i udzielanie informacji osobom zainteresowanym o deportowaniu ich bliskich. W 2016 r., poprzez badanie zasobów Archiwum Państwowego w Białymstoku, Łomży i Suwałkach, podjęto działania w celu wytypowania akt spraw osób zmarłych po wywiezieniu w głąb ZSRR. W podanych archiwach przechowywane są bowiem akta Sądów Grodzkich i Powiatowych w Białymstoku, Bielsku Podlaskim, Siemiatyczach, Hajnówce, Łomży, Kolnie, Augustowie i Suwałkach, dotyczące m.in. deportowanych, którzy zmarli lub zaginęli w ZSRR. Dotychczas ujawniono 410 takich spraw, z których 80 już podano oględzinom. Na ich podstawie ustalono nie tylko dane personalne zmarłych bądź zaginionych, lecz pozyskano też istotne dokumenty związane z ich deportacją, pobytem na zesłaniu i śmiercią. Kontynuowane są działania zmierzające do przesłuchania świadków pokrzywdzonych deportacjami; do chwili obecnej przesłuchano 3450 takich osób. Jednocześnie ustalane są kolejne osoby, jako deportowane z dawnego województwa białostockiego na tereny Związku Radzieckiego, których danych brakowało dotychczas w prowadzonym postępowaniu. Podejmowane czynności śledcze mają na celu przede wszystkim ustalenie jak najdokładniejszej liczby osób dotkniętych komunistycznymi represjami na Białostocczyźnie w latach 1939-1941 oraz zgromadzenie jak największej ilości materiału archiwalnego, dotyczącego zbrodniczych działań radzieckiego okupanta.

- 2. Śledztwo w sprawie internowań i pozbawienia wolności w obozach w ZSRR obywateli polskich z terenu województwa białostockiego dokonanych w latach 1944-1945 przez funkcjonariuszy NKWD i UBP (S 44/02/Zk).** Przedmiotem postępowania są przestępstwa popełnione na terenie byłego województwa białostockiego wobec obywateli polskich podejrzewanych o współpracę z organizacjami niepodległościowymi lub nieprzychylny stosunek do nowych władz komunistycznych w latach 1944-1945 r. Przestępstw tych dopuszczały się sowieckie władze wojskowe przy udziale funkcjonariuszy UB. Osoby zatrzymane bez orzeczeń sądowych i prokuratorskich były wywożone do obozów jenieckich w ZSRR umiejscowionych w: Ostaszkowie, Riazaniu, Borowiczach, Stalinogorsku. Organy radzieckie określały uwięzionych jako internowanych. Łączna liczba Polaków tak pozbawionych wolności liczba

wynosiła ponad 20 tysięcy osób. Funkcjonariusze ZSRR prowadzili wobec internowanych czynności śledcze zmierzające do ustalenia ich antyradzieckiej działalności lub innej mogącej stanowić zagrożenie dla komunistycznych władz polskich. Internowani w obozach przebywali w warunkach zagrażających ich życiu, a nadto byli zmuszani do wykonywania ciężkiej pracy np. w kopalniach węgla. Podczas śledztwa dotychczas przesłuchano ponad 700 świadków – pokrzywdzonych. Dokumentację aktową śledztwa, poza zeznaniami, tworzą archiwalia uzyskane z Centralnego Archiwum Wojskowego posiadającego w swoich zasobach kopie radzieckich spraw osób internowanych, a nadto kopie dokumentów z archiwów państwowych dotyczące powrotu internowanych do kraju. W aktach śledztwa zgromadzono materiały pozyskane po przeprowadzonych oględzinach akt Sądów Wojewódzkich i Okręgowych w Białymstoku, Łomży, Suwałkach i Ostrołęce, w sprawach o uzyskanie suwałowania w związku z uwięzieniem ZSRR w 1944 r. i latach następnych. Do chwili obecnej przeprowadzono oględziny 322 takich postępowań. Istotne dokumenty pozyskano w wyniku oględzin akt Sądów Grodzkich i Powiatowych w Białymstoku, Suwałkach i Łomży o uznaniu za zmarłych osób internowanych z d. województwa białostockiego do ZSRR. Podejmowane czynności w śledztwie mają na celu przede wszystkim ustalenie rozmiaru krzywd jakich doznali mieszkańcy białostockizny pozbawieni wolności w radzieckich obozach po 1944 r.

Zbrodnie nazistowskie

- 1. Śledztwo dotyczące wzięcia udziału w zabójstwach około 1500 obywateli polskich narodowości żydowskiej, o dotychczas nieustalonych personaliach, popełnionych przez żandarmów niemieckich i innych funkcjonariuszy niemieckiego aparatu okupacyjnego, w bliżej nieustalonym czasie, w sierpniu 1941 r., w lesie Rząśnik koło Szumowa, obecnie w powiat zambrowskim, województwo podlaskim (S 64/23/Zn)**

W toku postępowanie przeprowadzono kwerendy publikacji naukowych oraz archiwalne w tym w Żydowskim Instytucie Historycznym w Warszawie. Przeprowadzono czynności zmierzające do przesłuchania świadków oraz ustalenia kolejnych materiałów archiwalnych. Postanowieniem z dnia 14.09.2012 roku w związku z oczekiwaniem na realizację pomocy prawnej z Izraela, postępowanie zawieszono na zasadzie art. 22 par.1 kpk.

Postępowanie podjęto z dniem 17 listopada 2023 roku wobec ustalenia, że skany poszukiwanych archiwaliów w międzyczasie zostały umieszczone na stronach internetowych Instytutu Yad Vashem. Przeprowadzona zostanie ich kwerenda.